

2004-02-20

nr 5/04

TCO granskar

Vi vill gå hem före sextiofem

– Varannan planerar tidig pension

www.tco.se

Författare:

Anna-Stina Elfving

Utredare, Avdelningen för Samhälls-
politik och utredningar, TCO

e-post: anna-stina.elfving@tco.se

tel: 070-660 73 44

Inledning

För att klara välfärden i framtiden, både i form av vård och omsorg och transfereringar, är arbetskraftsförsörjningen en central fråga. Sverige har en demografisk utveckling som innebär att andelen äldre kommer att öka. Antalet personer i arbetskraften måste därför upprätthållas långsiktigt. Det finns i princip tre vägar för att lösa arbetskraftsfrågan: att öka födelsetalen, öka invandringen eller att fler i vuxen ålder arbetar.

Alla tre vägarna behövs men det tar olika tid att nå resultat. Snabbaste sättet är att öka arbetskraftsutbudet i den befintliga befolkningen genom att fler finns i arbete eller att fler arbetar mer eller längre. Åtgärder för att fler ska finnas i arbete är minskad arbetslöshet, ökad integration av invandrare i arbetslivet och minskad ohälsa.

För att få fler att arbeta längre krävs insatser som förbättrad arbetsmiljö – särskilt den psykosociala, ändrad arbetsorganisation och ledarskap, ökad rörlighet och minskad inlåsning. Men det behövs också en diskussion om och en attitydförändring till hur länge man behöver arbeta. Ökad utbildning innebär att det tar längre tid att komma ut i arbetslivet. Samtidigt som allt fler vill och faktiskt också slutar allt tidigare. Det är en ekvation som inte går ihop.

Om undersökningarna

För att få en uppfattning om intresset för att arbeta längre frågade TCO förra året ett antal förvärvsarbetande personer hur de ser på sin pensionstidpunkt. De tillfrågade har fått svara på när de *planerar* att gå i pension och när de *skulle vilja* göra det. Det är viktigt att skilja på vad de intervjuade tror kommer att bli den faktiska pensionsåldern (dvs den planerade) och vid vilken ålder man önskar att pensionen skulle börja.

De som planerar att gå före normal pensionsålder har fått ange orsaken till det. Dessutom har vi frågat om hur viktiga man anser att ett antal faktorer är för att personerna ska kunna vara yrkesaktiva fram till pensionsåldern.

Motsvarande frågor ställdes också 2001 varför det går att se om det skett några förändringar mellan de två åren. 2003 års undersökning har genomförts av SCB på uppdrag av TCO. Frågorna besvarades av 1 300 slumpmässigt utvalda individer i åldern 18–74 år, varav cirka 800 förvärvsarbetande. Svarsprocenten är cirka 60 procent. Svaren har uppräknats till att gälla för hela befolkningen.

2001 års undersökning genomfördes av Gallup på uppdrag av TCO. Frågorna besvarades av cirka 1400 slumpmässigt utvalda individer i åldern 18–74 år, varav cirka 800 förvärvsarbetande. Svarsfrekvensen var cirka 50 procent.

Enbart svarande som är förvärvsarbetande har tagits med i sammanställningarna.

Sammanfattning av resultat

De svarande har ett starkt önskemål om att kunna gå i tidig pension. År 2003 har hela 79 procent angivit det. Det är ändå en kraftig minskning från mätningen två år tidigare då 87 procent önskade det. Förändringen är likartad för både män och kvinnor. Men kvinnor vill i något högre utsträckning pensioneras tidigare.

Tidig pensionering är det många som drömmer om, men betydligt färre tror att det blir så. Visserligen ökade andelen som planerar att gå tidigare mellan mätperioderna, från 46 till 53 procent. Men det är ändå 25 procentenheter lägre år 2003 jämfört med andelen som skulle vilja det. Ökningen mellan åren är större för kvinnor vilket resulterat i att det år 2003 är ungefär lika stor andel av män och kvinnor som planerar att sluta före 65 år.

Intressant är att det skett en ökning både bland dem som planerar att sluta tidigare och de som planerar att arbeta efter 65 år. Ökningen är lika stor, 7 procentenheter, men för gruppen som planerar att sluta efter 65 år är det från en väldigt låg nivå.

Ökningen av dem som vill arbeta efter 65 år syns inte bara bland dem som planerar för det utan även bland de som önskar det. Det kan tolkas som att arbete efter 65 år inte bara är något som människor känner sig tvingade till utan också något man vill.

Att ekonomin har betydelse för pensionstidpunkt kan man sluta sig till av det faktum att ju högre inkomst de svarande har i desto högre utsträckning planerar de att sluta arbeta före 65 år. Det är också den lägsta inkomstgruppen, de med månadsinkomster upp till 18 750 kr som i högst utsträckning planerar att arbeta till 65 år eller därefter.

Den främsta orsaken till planerad pension före 65 år är att man vill ägna tid åt annat. Knappt hälften har angivit det 2003. År 2001 var andelen drygt 50 procent. Den näst vanligaste orsaken är att arbetet är tungt och stressigt. Det är i stort sett samma rangordning av orsakerna i de båda mätningarna.

Det finns tre faktorer som i 2003 års mätning urskiljer sig som mycket viktiga för att de svarande ska kunna arbeta fram till pensionsåldern. Det är arbetstempot, arbetsmiljön och kortare arbetstid sista åren.

Planerad pensionstidpunkt

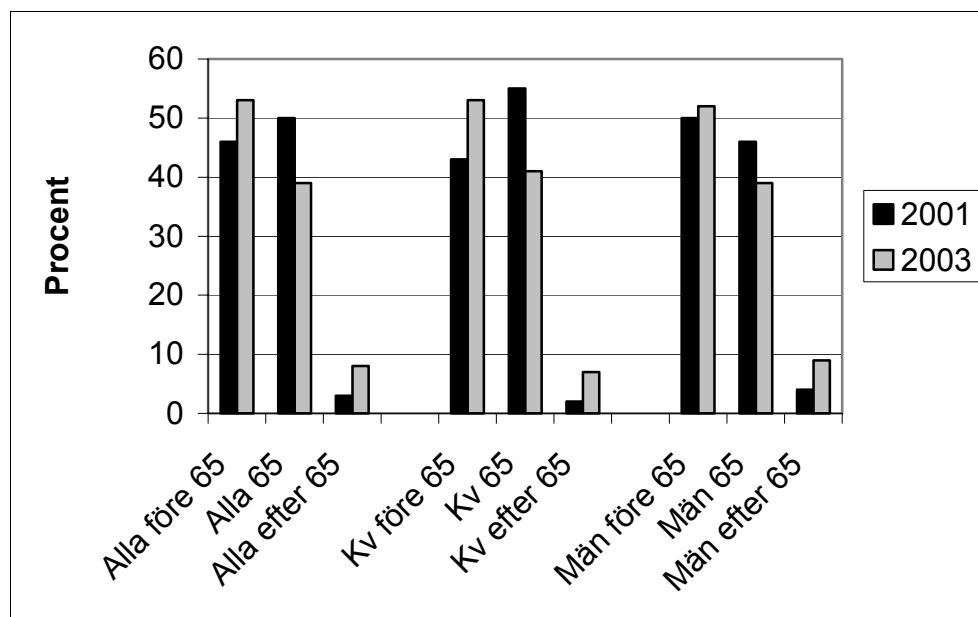

Diagram 1:

Sammanställning av svaret på frågan "Vid vilken tidpunkt planerar du att gå i pension?".

Mellan de två mätperioderna 2001 och 2003 har en divergering skett som innebär en ökning av både dem som planerar att sluta före 65 år och de som planerar att fortsätta efter 65 år. Andelen som kan tänka sig att fortsätta efter 65 år är trots ökningen fortfarande låg. Att arbeta till 65 år, som förut var den normala pensionsåldern, är det allt färre som planerar. Uppgifterna tyder på en större spridning av pensionsåldern.

Skillnaden mellan män och kvinnor 2001 var att betydligt fler män än kvinnor planerade att pensioneras före 65 år. Men 2003 har den skillnaden mellan könen utjämnats. För kvinnor är den största förändringen mellan åren att betydligt färre planerar att arbeta till 65 år, för männen är den förändringen liten. Ökningen av dem som planerar att fortsätta efter 65 år är lika stor för båda könen.

I mätningen år 2001 kunde man se att andelen som planerade att gå i pension före 65 år ökade ju yngre man var. Medan andelen som vill arbeta till 65 år eller därefter minskar i motsvarande mån ju yngre man är. Det går inte att göra samma åldersindelning i 2003 års mätning. Men av den grövre åldersindelning som finns där framgår att det är åldersgruppen 31–50 som i störst utsträckning planerar att gå tidigare och i mindre utsträckning arbeta till 65 år eller därefter.

Inkomsten tycks ha betydelse för hur man planerar sin ålderstidpunkt. I 2003 års mätning är tendensen att ju högre inkomst man har i desto större utsträckning planerar man att sluta arbeta före 65 år. Den lägsta inkomstgruppen, de med årsinkomster upp till 225 000 kr (18 750 kr per mån) är också de som i högst utsträckning planerar att arbeta till 65 år eller därefter. Siffrorna ska tas med en viss försiktighet då antalet personer som vill arbeta efter 65 år och antalet personer med årsinkomster över 400 000 kr är få. Mönstret fanns även i 2001 års mätning men siffrorna där är ändå osäkrare då framförallt antalet som vill arbeta efter 65 år är ändå färre.

Samma tendens som för inkomst kan också ses när det gäller utbildningsbakgrund, men den är inte lika stark. De med gymnasium eller eftergymnasial utbildning har den högsta andelen som planerar att pensioneras före 65 år medan de som enbart har förgymnasial utbildning i något högre utsträckning planerar att arbeta till 65 år eller därefter.

Främsta orsaken till tidig pensionsålder

	2001	2003
Avtalet ger rätt	8	5
Tungt/stressigt arbete	22	26
Ekonomisk möjlighet	10	12
Ägna tid åt annat	54	48
Övrigt skäl	7	9

Tabell 1:

Sammanställning av svaren på frågan "Vilken är främsta orsaken till att du planerar att gå pension före ordinarie pensionsålder?"

Frågan har bara besvarats av dem som planerat att gå i pension före 65 år. De är inte identiskt formulerade de båda åren men så lika att man kan betrakta det som samma fråga.

Den främsta orsaken till varför man planerar en tidig pensionstidpunkt är att man vill ägna tid åt annat, även om den faktorn också är den som har minskat mest mellan de båda åren. Näst vanligast är att jobbet är tungt och stressigt. Det är den orsak som har ökat mest mellan mättidpunkterna. Både män och kvinnor har som främsta skäl angivit att de vill ha tid för annat och att arbetet är tungt och stressigt. Kvinnor har något högre värde än männen.

Övriga faktorer har betydligt lägre värden. Men det kan vara intressant att notera att det är en liten ökning för antalet som anser att de har ekonomisk möjlighet att pensioneras tidigare medan de som genom avtal har rätt att gå tidigare har minskat något. Det är också något vanligare att män angivit att de har avtal som ger dem rätt att pensioneras tidigare och att de har en ekonomi som möjliggör det.

Önskad pensionstidpunkt

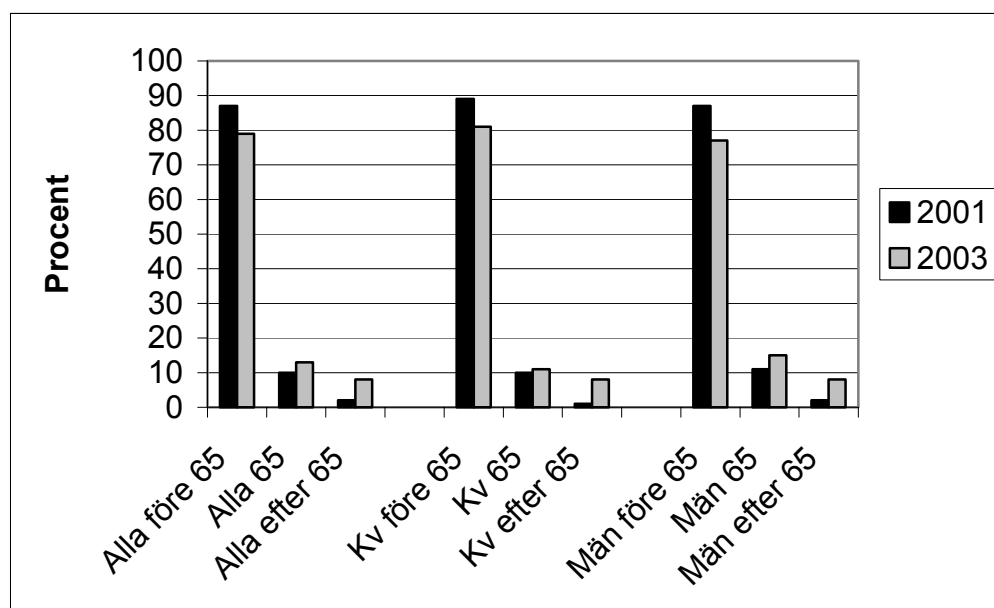

Diagram 2:

Sammanställning av svaren på frågan "Vid vilken ålder skulle du vilja gå i pension?".

Drömmen för många tycks vara att sluta arbeta tidigt. Det visar sig genom att andelen som skulle vilja gå i pension före 65 år är hög båda åren. Dock sker det en inte oväsentlig minskning mellan åren 2001 till 2003, från 87 till 79 procent. Däremot ökar både de som vill arbeta till 65 år och de som vill fortsätta arbeta ändå längre.

Vid båda mätningarna är det endast små skillnader mellan män och kvinnor i synen på vid vilken ålder man skulle vilja pensioneras. Också minskningen mellan åren av dem som vill gå tidigare och ökningen av dem som vill arbeta efter 65 år följer samma mönster i båda könen.

Skillnad mellan planerad och önskad pensionstidpunkt

Det är stor skillnad på vid vilken ålder människor planerar att gå i pension och vid vilken ålder de skulle vilja göra det. År 2001 vill hela 87 procent gå före 65 år men bara 46 procent planerar att göra det. 2003 närmar sig siffrorna varandra även om det fortfarande finns en stor skillnad. Det är färre som önskar gå tidigare samtidigt som det är fler som planerar för det, 79 procent vill ha tidigare avgång medan 53 procent planerar att ta det.

I båda mätningarna är andelen som vill arbeta efter 65 år och som också planerar för det lika. Siffrorna för 2001 är väldigt låga men det sker en ökning till mätningen 2003. Ökningen syns både för män och för kvinnor. Även om ökningen inte är dramatisk är den intressant. Det kan vara ett utslag av att det sedan 2001 har blivit möjligt för individen att välja att fortsätta arbeta efter 65 år. Uppgifterna som redovisats tidigare om att den lägsta inkomstgruppen i störst utsträckning planerar att arbeta efter 65 år kan indikera att det är möjligheten att förbättra sin pension som är drivkraften.

Faktorer som påverkar pensionsåldern

	Mycket viktig	Mindre viktig
Arbetsmiljön	75	3
Arbetstempot	78	2
Byte av bransch/yrke	20	37
Byta av bostadort	8	64
Kortare arbetstid sista åren	63	8

Tabell 2:

Sammanställning av svaren på frågan "Hur viktiga tror du att följande faktorer är för att du ska vara yrkesaktiv fram till pensionsåldern?".

På frågan hur viktiga ett antal faktorer är för att de intervjuade ska kunna vara yrkesaktiva fram till pensionsåldern har faktorernas betydelse angivits på en sjugradig skala där 1 är inte viktigt alls och 7 mycket viktigt. I sammanställningen ovan har svarsalternativen 6 och 7 summerats ihop för att se hur viktig en faktor är och 1 och 2 för att få fram om en faktor har mindre betydelse. Frågan har bara ställts 2003 så det går inte att göra någon jämförelse.

I tabellen är det tre områden som utmärker sig som viktigast. Främst är det arbetstempot, tätt följt av arbetsmiljön och därefter kortare arbetstid sista åren. Kvinnor har genomgående högre värden på de tre faktorer som ansetts viktigast. Resultatet visar att TCOs arbete mot ohälsan, uppmärksamheten kring svårigheterna att förena arbetsliv och privatliv och krav på bättre möjlighet till delpension är riktiga.

Doktoranders och Forskares Förbund

FTF – facket för försäkring och finans

försvarsförbundet

FINANSFÖRBUNDET

JOURNALIST
FÖRBUNDET

Läraryrket

Polisförbundet

SFHL

SKTF

symf

teaterförbundet
fackförbundet för scen & media

VÄRDFÖRBUNDET

Tco

www.tco.se